

ANNA SŁOWIKOWSKA

KOMPETENCJE KOORDYNACYJNE PROBOSZCZA

WYBRANE ZAGADNIENIA

Realizacja posługi pasterzowania, na każdym szczeblu struktury hierarchicznej Kościoła, wymaga spełnienia ustalonych kryteriów. Dlatego duszpasterze zobowiązani są do zachowania określonych zasad. Należą do nich: zasada dobra wspólnego, zasada jedności, zasada odpowiedzialnej współpracy, zasada pomocniczości, zasada koordynacji wszelkich działań oraz zasada właściwego wykorzystania uzdolnień¹.

W artykule zostanie podjęta próba opisanie funkcjonowania jednej z metod, którą prawodawca poleca stosować na najniższym poziomie w strukturze Kościoła, jako instytucji Bosko-ludzkiej, a więc w płaszczyźnie parafialnej. Przedmiotem badań będzie praktyczne ukazanie duszpasterskiej pracy proboszcza, wykonywanej zgodnie z zasadą koordynacji. Dlatego też w pierwszej kolejności należy ustalić pojęcie koordynacji i wskazać jej motyw. W celu uzasadnienia kompetencji proboszcza w dziedzinie koordynacji, analizie poddane zostaną również dyspozycje prawne dotyczące sprawowanego przez niego urzędu kościelnego. Następnie ukazane będą zadania koordynacyjne w zakresie uświęcania, nauczania i kierowania Ludem Bożym.

Mgr ANNA SŁOWIKOWSKA – asystent Katedry Prawa Sakramentów i Instytutów Życia Konsekrowanego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL; adres do korespondencji: Al. Racławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: sanka@kul.lublin.pl

¹ Congregatio pro Episcopis, *Directorium Ecclesiae imago* de pastorali ministerio Episcoporum, 22 II 1973, Typis Polyglottis Vaticanis 1973 (dalej cyt. EI); tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 403-516 (dalej cyt. UHK), nr 93-98.

1. POJĘCIE I CELE KOORDYNACJI

Termin „koordynacja” pochodzi od łac. rzeczownika *coordinatio*, *-onis*, który oznacza uzgodnienie, uporządkowanie, podporządkowanie, zharmonizowanie, współdziałanie, uzgodnienie wzajemnego działania, organizowanie działań wykonywanych wspólnie przez wiele osób, harmonijny przebieg lub wykonywanie czegoś². W formie czasownikowej *coordino*, *-are*, *-avi*, *-atum* podaje się ponadto znaczenia: dojść do porozumienia, zgromadzić wokół siebie, uzgadniać, organizować działania wielu osób lub instytucji, w taki sposób, aby przebiegały sprawnie i osiągnęły wspólny cel³. Należy stwierdzić, że koordynacja jest procesem harmonizowania działalności wielu podmiotów przez jeden podmiot⁴. Konieczne jest więc określenie zachodzących między nimi relacji. Zasada koordynacji zakłada istnienie nierównorzędnosci podmiotów, nadrzędnego stanowiska podmiotu koordynującego oraz podległości podmiotów koordynowanych⁵. W teorii zarządzania przyjmuje się, że im większa jest współzależność między podmiotami, tym większej koordynacji potrzeba, aby mogły one sprawnie funkcjonować⁶. Określając relacje między nimi należy stwierdzić, że koordynator jest uprawniony do oddziaływania pośredniego, tj. porozumienia, uzgodnienia, opiniowania, inicjowania, analizowania, a tylko w wyjątkowych sytuacjach wyposażony jest w prawo bezpośredniego zarządzania⁷. Według J. Krukowskiego uprawnienia do podejmowania koordynacji powinny zostać powierzone odpowiednim organom, między którymi istnieją więzy w płaszczyźnie wertykalnej, z racji zależności hierarchicznej między nimi, np. w relacji dykasterii Kurii Rzymskiej i poszczególnych biskupów, oraz w płaszczyźnie horyzontalnej, tj. we współpracy między organami mającymi tego samego rodzaju kompetencje, np. koordynacja

² A. J o u g a n, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992⁴, s. 157; J. S o n d e l, *Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków*, Kraków 2009, s. 225; *Słownik wyrazów obcych*, red. J. Tokarski, Warszawa 1980, s. 390.

³ S o n d e l, *Słownik łacińsko-polski*, s. 225; *Nowy słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 2002, s. 356.

⁴ M. S i t a r z, *Kompetencje organów kolegialnych w Kościele partykularnym w sprawowaniu władzy wykonawczej według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Lublin 2008, s. 141.

⁵ M. G ę s i c k i, *Mały leksykon prawniczy*, Warszawa 1997, s. 106.

⁶ R. W. G r i f f i n, *Podstawy zarządzania organizacjami*, tł. M. Rusiński, Warszawa 2005², s. 363.

⁷ *Mała encyklopedia prawa*, red. Z. Rybicki, Warszawa 1980, s. 271.

między proboszczami tej samej diecezji lub między proboszczem a przełożonym domu zakonnego, który znajduje się w obrębie parafii⁸. W związku z tym należy stwierdzić, że koordynacja: „Polega na uzgadnianiu, harmonizowaniu i kojarzeniu działań różnych jednostek lub zespołów w celu osiągnięcia wspólnych zamierzeń leżących w interesie tych jednostek i zgodnie z ogólnymi celami społecznymi”⁹. Z powyższej definicji wynika, że zasada koordynacji stanowi istotny element każdej funkcji społecznej. Niewątpliwie jest nią urząd proboszcza.

2. PODSTAWY PRAWNE KOMPETENCJI KOORDYNACYJNYCH PROBOSZCZA

W typowym Kościele partykularnym, jakim jest diecezja, koordynatorem wszystkich inicjatyw diecezjalnych, które związane są z *munus docendi*, *regendi* i *sanctificandi*, jest biskup (kan. 473; EI 97)¹⁰. O spoczywającym na nim obowiązku przypomina Kongregacja ds. Biskupów w dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów¹¹ stanowiąc, że do biskupa nie należy tylko pobudzanie i inicjowanie działalności duszpasterskiej, ale także jej koordynowanie (AS 60). Ponadto troską biskupa jest uczynienie wszystkiego, co konieczne, aby każdy organ diecezjalny wyposażony w kompetencje koordynacyjne służył dobru dusz (AS 178), które w Kościele jest najwyższym prawem (kan. 1752). Dlatego też w jednostkach organizacyjnych Kościoła, partycypujących w pełnieniu tej samej misji duszpasterskiej, istnieje potrzeba koordynacji. Jednakże jej metody winny zostać dostosowane do specyficznych funkcji spełnianych we wspólnocie eklezjalnej¹². Należy więc stwierdzić, że

⁸ J. K r u k o w s k i, *Administracja w Kościele. Zarys kościelnego prawa administracyjnego*, Lublin 1985, s. 57; zob. także: J. I. A r r i e t a, *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*, Milano 1997, s. 166-167.

⁹ K r u k o w s k i, *Administracja w Kościele*, s. 56; S i t a r z, *Kompetencje organów kolegialnych*, s. 141.

¹⁰ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25 I 1983, AAS 75 (1983) pars II, p. 1-317 (dalej cyt. KPK/83). *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984.

¹¹ Congregazione per i Vescovi, Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi *Apostolorum successores*, 22 II 2004, Libreria Editrice Vaticana 2004 (dalej cyt. AS); tekst polski w: UHK, s. 517-711.

¹² S i t a r z, *Kompetencje organów kolegialnych*, s. 141-142. W odniesieniu do porządku prawnego państwa funkcjonującą określoną metody w celu zarządzania jakąś organizacją. Wyko-

jedna z takich funkcji sprawowana jest przez proboszcza, który jako *pastor proprius* powołany został do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, w celu wykonywania zadania nauczania, uświęcania i kierowania (kan. 519).

KPK/83 w pełni odzwierciedla eklezjologię Soboru Watykańskiego II, w której pierwszeństwo przyznano miłości, łasce i charyzmatowi, ale jednocześnie dowartościowano niezbędną strukturę Kościoła, tj. widzialną, społeczną i hierarchiczną¹³. Dlatego też kompetencje proboszcza, zawarte w KPK/83, są zaczerpnięte z nauczania Vaticanum II. W dekrete o pasterskich zadaniach biskupów¹⁴ Ojcowie Soboru stwierdzili: „Szczególnymi współpracownikami biskupa są proboszczowie, którym jako właściwym pasterzom, pod jego zwierzchnictwem, powierzana jest troska o dusze w określonej części diecezji” (CD 30). Z kolei prawodawca kodeksowy stanowi: „Proboszcz jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, podejmującym pasterską troskę o powierzoną mu wspólnotę pod władzą biskupa diecezjalnego. Powołany jest do uczestnictwa w posłudze Chrystusa, ażeby dla tejże wspólnoty wykonywał zadania nauczania, uświęcania i kierowania, przy współpracy także innych prezbiterów i diakonów oraz niosących pomoc wiernych świeckich, zgodnie z przepisami prawa” (kan. 519).

Z przytoczonych definicji można wywnioskować, że synonimem proboszcza jest pasterz. Termin ten częściej stosowany jest w odniesieniu do biskupa diecezjalnego. Dlatego proboszcza nazywa się jego współpracownikiem¹⁵. O wzajemnym powiązaniu między nimi świadczy zawarte w KPK/83 sformułowanie, według którego proboszcz wypełnia swój urząd *sub auctoritate Episcopi dioecesani*. Proboszcz sprawuje względem wspólnoty posługę. Po-

rzystuje się tu cztery podstawowe rodzaje zasobów, do których należą: zasoby ludzkie, pieniężne, rzeczowe i informacyjne. Celem ich połączenia i koordynacji należy podjąć konkretne działania kierownicze. Są to: 1) planowanie i podejmowanie decyzji, 2) organizowanie, 3) przewodzenie, czyli kierowanie ludźmi i motywowanie ich, oraz 4) kontrolowanie – zob. G r i f f i n, *Podstawy zarządzania organizacjami*, s. 5-6.

¹³ Z. G r o c h o l e w s k i, *Nauczanie prawa kanonicznego po promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, [w:] *25-lecie promulgacji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Obowiązki i stosowanie w Polsce*, red. J. Krukowski, Z. Tracz, Łódź 2009, s. 34.

¹⁴ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de pastoralis episcoporum munere in Ecclesia Christus Dominus*, 28 X 1965, AAS 58 (1966), p. 673-696 (dalej cyt. CD); tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski, nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 236-258.

¹⁵ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen Gentium*, 21 XI 1964, AAS 57 (1965), p. 5-67 (dalej cyt. LG); tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje*, s. 104-166, nr 28; CD nr 30.

nadto nie jest on jakimkolwiek pasterzem, ale pasterzem własnym (*pastor proprius*). Oznacza to, że misja pasterska proboszcza nie jest doraźna i przypadkowa ani delegowana¹⁶. Jest on pasterzem powierzonej mu parafii (kan. 515 § 1). Jednakże niezbędne jest uwzględnienie zależności proboszcza od biskupa diecezjalnego, który może sprawować swoją władzę nad wszystkimi i nad każdym z wiernych w swojej diecezji, więc także nad proboszczem (kan. 381 § 1). Proboszcz partycypuje w urzędowym kapłaństwie Chrystusa pod zwierzchnictwem biskupa diecezjalnego. Jego uprawnienia i obowiązki otrzymał za pośrednictwem urzędu powierzonego mu przez biskupa (kan. 523), nie jest on delegatem biskupa. Urząd, jaki sprawuje, wyposażony jest w określony zakres autonomii. Ma władzę zwyczajną, czyli związaną ze sprawowanym przez niego urzędem, i własną, a więc wykonywaną w jego własnym imieniu (kan. 131 § 1-2)¹⁷. Ponadto – na mocy upodobnienia do Chrystusa, sprawowania Eucharystii *in persona Christi* (kan. 899 § 2) oraz *in nomine Ecclesiae* (kan. 834 § 2) – posługa prezbiterów jest służbą, która kształtuje wspólnotę, koordynuje i umacnia inne służby i charyzmaty¹⁸.

3. REALIZACJA KOMPETENCJI KOORDYNACYJNYCH PROBOSZCZA

Prawodawca kodeksowy powierza proboszczowi realizację kompetencji koordynacyjnych w następujących dziedzinach: 1) *munus docendi*; 2) *munus sanctificandi*; 3) *munus regendi*.

3.1. KOMPETENCJE KOORDYNACYJNE W ZAKRESIE NAUCZANIA

Munus docendi obejmuje dwie podstawowe kategorie, tj. posługę słowa oraz katechizację.

¹⁶ T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. II, Olsztyn 2002, s. 238.

¹⁷ J. A. R e n k e n, *Parishes, Pastors, and Parochial Vicars*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. P. Beal, J. A. Coriden, T. J. Green, New York–Maywah 2000, s. 690.

¹⁸ Congregazione per il Clero, *Direttorio Generale per la Catechesi*, 15 VIII 1997, Libreria Editrice Vaticana 1997 (dalej skrót: DGC); tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1997, nr 224.

3.1.1. Kompetencje koordynacyjne proboszcza dotyczące posługi Słowa Bożego

Obowiązkiem proboszcza dotyczącym koordynacji w zakresie krzewienia Słowa Bożego jest troska o to, aby wiernym należącym do jego parafii oraz tym, którzy na jej terytorium aktualnie przebywają, głoszone było nieskażone Słowo Boże (kan. 528 § 1). Sformułowaną w ten sposób dyspozycję należy rozpatrywać łącznie z kan. 213, według którego wierni mają prawo otrzymywać pomoce duchowe od swoich pasterzy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza Słowa Bożego i sakramentów. Dyspozycja ta ma charakter fundamentalny. Konstytuuje ona podstawy prawne wszystkich wiernych ochrzczonych do duchowych dóbr Kościoła oraz relacje prawne względem nich i osób pełniących urząd duszpasterski w Kościele¹⁹. W pierwszej kolejności nakaz ten powinien wypełnić proboszcz (kan. 757), jednakże prawodawca do głoszenia Ewangelii zobowiązuje wszystkich duszpasterzy. Dlatego też, jeżeli w parafii posługę spełnia kilku kapłanów, wszyscy winni zaangażować się w wypełnianie zadania nauczycielskiego Kościoła. W tym celu należy m.in. ustalić kolejność głoszenia homilii²⁰, która jest szczególną formą przepowiadania Chrystusa. KPK/83 nakazuje jej wygłoszenie podczas wszystkich Mszy św. w niedziele i święta nakazane. Można ją opuścić tylko w wypadku *gravi de causa* (kan. 767 § 2)²¹. Zalecana jest ona także we Mszach św., które odprawiane są w ciągu tygodnia. W tych parafiach, w których istnieje taki zwyczaj, obowiązkiem proboszcza jest troska również o to, aby kapłani w nich pracujący sumiennie wypełniali swoje zadania. Ponadto papież Benedykt XVI podkreśla, że homilia powinna zostać przygotowana dokładnie, a treści w niej zawarte mają się opierać na znajomości Pisma Świętego²².

¹⁹ H. P r e e, *Pfarrei ohne Pfarrer – Leitung und Recht auf Eucharistie?*, „Anzeiger für die Seelsorge” 1996, 1 (105), s. 20; E. S z c z o t, *Prawo wiernego do Eucharystii według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, Lublin 2000, s. 70-71. Szerzej zob.: B. W. Z u b e r t, *Prawo do sakramentów świętych*, „Studia Prawnicze KUL” 2008, 3 (35), s. 113-128.

²⁰ M. B r z o z o w s k i, B. N a d o l s k i, *Homilia*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, t. VI, kol. 1175-1176 (dalej cyt. EK).

²¹ Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Institutio Generalis Missalis Romani. Missa ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum*, [w:] *Missale Romanum*, Editio typica tertia, Typis Vaticanis, A.D. MMII, p. 17-86; tekst polski w: *Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* (z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego, Rzym 2002), Poznań 2006 (dalej cyt. OWMR), nr 66.

²² B e n e d i c t u s PP. XVI, *Adhortatio Apostolica Postsynodalis de Eucharistia vitae*

Należy jednak pamiętać, że głoszenie Słowa Bożego nie ogranicza się tylko do jego przepowiadania w kościele parafialnym. Dlatego w zakres kompetencji proboszcza włączona została również troska o chorych, potrzebujących i niewierzących, którym stan zdrowia, życia czy duszy uniemożliwia korzystanie ze zwyczajnej opieki duszpasterskiej. W celu wypełnienia tego zadania proboszcz zobowiązany jest do organizowania i koordynowania duszpasterstwa także dla nich (kan. 771, AS 212).

3.1.2. Kompetencje koordynacyjne proboszcza w zakresie katechizacji

Poza głoszeniem Chrystusowej Ewangelii Kościół wypełnia zadanie nauczania przez katechizację, a więc działania katechetyczne realizowane według różnych kryteriów (np. wiek, środowisko, płeć), przy współpracy urzędów katechetycznych i osób katechizujących oraz wykorzystaniu pomocy dydaktycznych, w celu inicjacji i utwierdzenia w wierze²³. Katechizacja wiernych należy do własnych i poważnych obowiązków wszystkich duszpasterzy (kan. 773). Wypełnienie tego zadania może dotyczyć katechizacji parafialnej oraz katechizacji szkolnej. W obydwu wypadkach kompetentnym do czuwania nad jej przebiegiem jest proboszcz. Nie jest on jednak w stanie samodzielnie zaradzić wszystkim potrzebom Kościoła i realizować program duszpasterski w zakresie nauczania dzieci, młodzieży, dorosłych i niepełnosprawnych²⁴. Dlatego w spełnianie tych zamierzeń proboszcz powinien włączać i angażować innych, zwłaszcza wikariuszów parafialnych, osoby konsekrowane oraz wiernych świeckich – szczególnie katechetów (kan. 776, 777). Katechizacja szkolna jest zagwarantowana w katolickich placówkach szkolnych (kan. 800-806). Nauka katechezy możliwa jest także w szkołach publicznych, ale tylko w tych państwach, w których prawo dopuszcza jej wprowadzenie²⁵. Do pro-

missionisque Ecclesiae fonte et culmine *Sacramentum Caritatis*, 22 II 2007, AAS 99 (2007), p. 105-180; tekst polski w: O j c i e c Ś w i ę t y B e n e d y k t X V I, Adhortacja apostolska *Sacramentum Caritatis* o Eucharystii, źródle i szczycie życia i misji Kościoła, Kraków 2007, nr 46.

²³ E. K a s j a n i u k, M. N o w a c k a, *Katechizacja*, EK, t. VIII, kol. 1035.

²⁴ J. D u d z i a k, *Kanoniczna rola proboszcza. Realizacja podstawowych zadań kościelnych: nauczania, uświęcania, rządzenia*, Tarnów 2001, s. 31-32.

²⁵ W Polsce możliwość nauki religii w szkołach publicznych została zagwarantowana w 1990 r.; zob. Minister Edukacji Narodowej, *Instrukcja dotycząca powrotu nauczania religii do szkoły w roku szkolnym 1990/91*, 3 VIII 1990 [b.m.w.] oraz *Rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych*, 14 IV 1992, Dz. U. 1992, nr 36, poz. 155.

boszcza, na którego terenie parafii znajduje się dana szkoła, należy troska o religijne wychowanie dzieci i młodzieży. Jednak tam, gdzie nie jest to możliwe, proboszcz ma obowiązek zorganizować naukę katechezy w parafii i koordynować przebieg takiego nauczania²⁶. Powinien również decydować o tym, kto z duszpasterzy będzie odpowiedzialny np. za przygotowanie dzieci do przyjęcia Pierwszej Komunii Świętej, lub który z nich uczyni wszystko, aby gimnazjaliści świadomie, pobożnie i czynnie przystąpili do sakramentu bierzmowania (kan. 777). Ponadto Kongregacja ds. Biskupów nakazuje, aby przy okazji chrztu świętego dzieci rozpocząć katechizację kompleksową, która poczynawszy od przygotowania rodzin tych dzieci, będzie następnie kontynuowana poprzez odpowiednie okresowe katechezy związane ze sprawowaniem sakramentów pokuty, Eucharystii, bierzmowania i małżeństwa (AS 129). Obowiązkiem proboszcza jest także wspieranie rodziców – jako pierwszych i głównych wychowawców (por. kan. 774 § 2; 793 § 1) – w prowadzeniu katechezy rodzinnej oraz w wychowywaniu religijnym i moralnym dzieci (kan. 835 § 4). Okazją do tego, a także do weryfikacji podejmowanych w tym zakresie działań mogą być doroczne wizyty duszpasterskie w domach (zob. kan. 529 § 1).

Kongregacja do spraw Duchowieństwa w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji* postanowiła, że w ramach działalności koordynacyjnej w dziedzinie katechezy do zadań proboszcza w szczególności należy: 1) wzbudzanie w parafianach poczucia odpowiedzialności za katechizację; 2) dowartościowanie roli, jaką pełnią katecheci; 3) przyczynienie się do powołań katechetycznych i prowadzenie odpowiedniej formacji katechetów; 4) troska o przygotowanie katechezy, jej programu oraz właściwego pokierowania nią; 5) zintegrowanie katechizacji z całym programem ewangelizacyjnym wspólnoty parafialnej; 6) zapewnienie więzi między katechezą prowadzoną na terenie parafii a diecezjalnym programem duszpasterskim (DGC 225).

3.2. KOMPETENCJE KOORDYNACYJNE W ZAKRESIE UŚWIĘCANIA

Wszyscy ludzie zostali powołani do świętości. To powszechne powołanie do prowadzenia życia świętego zostało przez prawodawcę kościelnego promulgowane w kan. 210. Ściśle wiąże się ono z obowiązkiem i prawem poszu-

²⁶ J. K r u k o w s k i, *Parafie, proboszczowie i wikariusze parafialni*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, t. II/1, Poznań 2005, s. 431.

kiwania prawdy odnoszącej się Boga, przyjęciem jej i postępowania według jej zasad (kan. 748 § 1)²⁷. Dlatego też wypełnianie dyspozycji odnoszących się do dążenia do świętości oraz szukanie prawdy przez człowieka dotyczy zadania uświęcającego Kościoła.

W odniesieniu do kompetencji koordynacyjnych proboszcza w zakresie *munus sanctificandi* prawodawca postanawia, że proboszcz jest organizatorem, przewodnikiem i koordynatorem kultu religijnego we wspólnocie parafialnej. Do jego zadań, zgodnie z zasadą legalności, należy kierowanie liturgią w swojej parafii (kan. 528 § 2), z zachowaniem wymogów odnoszących się do kultu publicznego²⁸, co nie oznacza jednak, że nie dotyczą go kwestie związane z kultem prywatnym. Jako pasterz własny zobowiązany jest nie tylko koordynować, ale także czuwać nad poprawnością jego sprawowania przez wiernych powierzonej mu parafii²⁹. Dotyczy to między innymi wspólnej modlitwy w domach (kan. 528 § 2; 1248 § 2). Szczególnym przykładem kultu prywatnego jest peregrynacja kopii obrazu Matki Bożej w rodzinach. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w sposób kategoriyczny stwierdza, że cześć dla świętych wizerunków, jeśli nie pochodzi z jasnej wizji teologicznej, może prowadzić to dewiacji. Obowiązkiem duszpasterzy jest więc przekazanie wiernym nauki Kościoła o kulcie obrazów, ponieważ wizerunek nie jest przedmiotem czci sam w sobie. Cześć odnosi się do tych, których przedstawia³⁰. Dlatego też, gdyby proboszcz zauważył nadużycia w tej materii, będąc koordynatorem życia liturgicznego w parafii, ma prawo i obowiązek roztropnie korygować wiernych (kan. 529 § 2).

²⁷ J. K r u k o w s k i, *Obowiązki i uprawnienia wszystkich wiernych chrześcijan*, [w:] *Komentarz do Kodeksu*, t. II/1, s. 26.

²⁸ Prawodawca określa warunki takiego kultu. Należą do nich: 1) sprawowanie w imieniu Kościoła; 2) przez osoby prawnie do tego wyznaczone i 3) z zachowaniem aktów zatwierdzonych przez kompetentną władzę kościelną – kan. 834 § 2.

²⁹ T. B o r u t k a, *Spółeczna rola proboszcza w parafii*, „Seminare” 20 (2004), s. 347. Szerzej zob. E.A. S w e n y, *The Obligations and Rights of the Pastor of a Parish. According to the Code of Canon Law*, New York 2002, s. 108-114.

³⁰ Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*, 17 XII 2001, Città del Vaticano 2002; tekst polski: Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, Poznań 2003, nr 238-244.

3.2.1. Kompetencje koordynacyjne proboszcza dotyczące sprawowania sakramentów

Prawodawca zobowiązuje proboszcza do odprawiania Mszy św. *pro populo* (kan. 534 § 1)³¹. Należy przez to rozumieć obowiązek aplikowania Mszy św. w intencji za powierzony sobie Lud Boży, w określone dni, przez określonych kapłanów³². Wątpliwości może budzić tutaj ustalenie kręgu osób, za które Msza św. ma być sprawowana. W doktrynie prawa kanonicznego przyjmuje się, że jest ona odprawiana w intencji żyjących, gdyż tylko oni stanowią wspólnotę Ludu Bożego powierzoną pasterskiej pieczy proboszcza³³. Na proboszczu spoczywa jednak obowiązek pamiętania o tym, że jest pasterzem własnym tych, którzy zdążają do wieczności³⁴.

W celu ukazania aspektu koordynacji pracy duszpasterskiej w odniesieniu do odprawiania Mszy św. *pro populo*, a więc wówczas, kiedy inny szafarz będzie ją sprawował, należy najpierw wymienić te sytuacje, w których proboszcz ma wypełnić nałożony prawem obowiązek. Jako pasterz własny, powinien celebrować Eucharystię za parafian po objęciu parafii w kanoniczne posiadanie oraz we wszystkie niedziele i święta nakazane (kan. 534 § 1)³⁵.

³¹ Dyspozycja ta zawarta jest jednak w odrębnym kanonie aniżeli funkcje specjalnie powierzone proboszczowi (zob. kan. 530). Inaczej traktuje J. Gręźlikowski, zob. *Obowiązek odprawiania mszy św. przez proboszcza w intencji parafian*, „Homo Dei” 1997, nr 1-2, s. 61.

³² M. S i t a r z, *Obowiązek odprawiania mszy świętej „pro populo”*, [w:] „*Eucharistia fons vitae – współczesne problemy prawne*”. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej 26 kwietnia 2006 r. w Kazimierzu Dolnym, red. S. Tymosz, Lublin 2006, s. 99.

³³ Tamże, s. 105; por. G r ę ź l i k o w s k i, *Obowiązek odprawiania mszy św. przez proboszcza*, s. 63; R e n k e n, *Parishes, Pastors, and Parochial Vicars*, s. 706; P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, t. II, s. 247; M. Ż u r o w s k i, *Hierarchiczne funkcje zarządzania Kościołem*, t. II, Warszawa 1979, s. 189.

³⁴ S i t a r z, *Obowiązek odprawiania*, s. 105.

³⁵ Należy więc wywnioskować, że obowiązek ten ustaje z chwilą utraty urzędu. Dniami świątecznymi nakazanymi są: wszystkie niedziele, dzień Bożego Narodzenia, Objawienie Pańskie, Wniebowstąpienie, Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, Świętej Bożej Rodzicielki, Niepokalane Poczęcie NMP, Wniebowzięcie NMP, Świętego Józefa, Świętych Apostołów Piotra i Pawła, Wszystkich Świętych (kan. 1246 § 1). W KPK/83 przewidziana została możliwość zniesienia niektórych świąt nakazanych. W Polsce Konferencja Episkopatu Polski wystąpiła z taką prośbą do Stolicy Apostolskiej. Dnia 4 marca 2003 r. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów zniosła w Polsce następujące święta nakazane: Świętego Józefa, Świętych Apostołów Piotra i Pawła oraz Uroczystość Niepokalanego Poczęcia NMP – zob. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dekret dotyczący świąt zniesionych w Polsce*, 4 III 2003, (Prot. 1784/01/L), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 8 (2003), s. 31-33 (dalej cyt. AKEP).

Jeżeli zdarzy się, że z innych racji duszpasterskich lub z powodu choroby albo innej prawnej przeszkody nie będzie mógł zadośćuczynić nałożonemu prawem obowiązкови, winien odprawić w innym dniu lub tego samego dnia, ale poprzez innego kapłana (kan. 534 § 1), np. wikariusza parafialnego. Należy jednak zauważyć, że proboszcz nie może nakazać komuś innemu wypełnienia zadania spoczywającego na jego osobie. Może jedynie o to prosić innego kapłana. Kapłani zaś, w ramach koordynacji działań duszpasterskich w parafii, muszą mieć na uwadze dobro dusz, których dotyczy realizacja aplikacji Mszy św. za wiernych. Ponadto parafianie mają prawo wiedzieć, która z celebrowanych Eucharystii sprawowana jest w ich intencji³⁶. Dlatego też proboszcz powinien zatroszczyć się o to, aby byli oni należycie poinformowani o tym fakcie czy to przez ogłoszenia duszpasterskie w czasie każdej Mszy św., które nie zawsze głoszone są przez niego, czy też np. poprzez umieszczenie intencji mszalnych w gablocie parafialnej.

Chociaż KPK/83 nie nakłada bezpośrednio na duszpasterzy obowiązku sprawowania Mszy św. gregoriańskich, jednak – gdyby ktoś z wiernych skorzystał z możliwości aplikowania trzydziestu Mszy odprawianych w intencji jednej osoby zmarłej przez kolejne trzydzieści dni (przez jednego lub wielu kapłanów)³⁷ – wówczas kapłani byliby zobligowani do jej sprawowania. Natomiast proboszcz winien czuwać nad tym, aby w sytuacji celebrowania tzw. gregorianki zobowiązania zostały dokładnie spełnione³⁸.

3.2.2. Kompetencje proboszcza dotyczące koordynacji udziału wiernych świeckich w zadaniu uświęcania

Sobór Watykański II dowartościował w Kościele rolę wiernych świeckich. Owocem tego stał się dokument dotyczący ich apostołstwa³⁹. W rocznicę dwudziestolecia tego wydarzenia papież Jan Paweł II zwołał Synod Bisku-

³⁶ P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, t. II, s. 248; E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 2, Warszawa 1985, s. 212.

³⁷ P. H e m p e r e k, *Gregoriańskie msze*, EK t. VI, kol. 138.

³⁸ Trzeba przy tym zauważyć, że przerwanie w odprawianiu spowodowane nieprzewidzianą przeszkodą lub rozsądną przyczyną nie skutkuje naruszeniem ciągłości Mszy gregoriańskich. Zob. Sacra Congregatio Concilii, *Declaratio de continuitate celebrationis Missarum Tricenarii Gregoriani*, 24 II 1967, AAS 59 (1967), p. 229-230.

³⁹ Zob. Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de apostolatu laicorum Apostolicam actuositatem*, 18 XI 1965, AAS 58 (1966), p. 837-864 (dalej cyt. AA); tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje*, s. 377-401.

pów, którego efektem była posynodalna adhortacja apostolska *Christifideles laici*⁴⁰. Zobowiązał duszpasterzy do popierania posług, urzędów i funkcji, które opierając się na kapłaństwie powszechnym, wynikającym z faktu przyjęcia chrztu świętego, są wykonywane przez katolików świeckich (ChL 23). Spośród funkcji liturgicznych wyodrębnione zostały dwie posługi w Kościele, jakie mogą być powierzone świeckim. Należą do nich akolitat i lektorat⁴¹ (kan. 230 § 1; OWMR 98-99). Ponadto wierni świeccy mogą pełnić funkcję: ministranta, nadzwyczajnego szafarza Komunii św., komentatora, kantora, psalterzysty, organisty, zakrystianina, mistrza ceremonii, osoby, która zbiera ofiary w kościele lub przyjmuje wiernych w drzwiach kościoła, wskazuje im właściwe miejsca oraz utrzymuje porządek w czasie procesji (kan. 230 § 2-3; 910 § 2; OWMR 100-106). Obowiązkiem proboszcza względem wiernych sprawujących w jego parafii posługi i funkcje liturgiczne jest ich poszanowanie, wspieranie, pouczanie i dostarczanie pomocy duchowej oraz sprawna koordynacja przy zachowaniu właściwego charakteru każdego zadania przez nich spełnianego. Proboszcz w kierowaniu pracą duszpasterską w tym zakresie ma czuwać nad odpowiednim porządkiem, nieskażoną nauką i troszczyć się, aby wykonywane prace zdążały ku dobru wspólnoty parafialnej, Kościoła partykularnego i powszechnego (AA 23-24).

W odniesieniu do sposobu ustanawiania wskazanych funkcji proboszcz winien kierować się regulacjami prawnymi. Przykładowo zlecenie do wykonywania funkcji nadzwyczajnego szafarza Komunii św. może uzyskać osoba osobiście znana ordynariuszowi miejsca lub – w wypadku prawdziwej konieczności – wyznaczona do tego przez upoważnionego kapłana⁴². Konferencja Episkopatu Polski postanowiła, że nadzwyczajnego szafarza może ustanowić biskup diecezjalny, jeśli zna go osobiście lub polecił mu go proboszcz parafii, z której kandydat pochodzi, oraz dwóch innych kapła-

⁴⁰ I o a n n e s P a u l u s PP. II, Adhortatio apostolica post-synodalis de vocatione et missione Laicorum in Ecclesia et in mundo *Christifideles laici*, 30 XII 1988, AAS 81 (1989), p. 393-521 (dalej cyt. ChL); tekst polski: OsRomPol 12 (109) 1988, s. 9-24.

⁴¹ P a u l u s PP. VI, Litterae apostolicae motu proprio datae disciplina circa Primam Tonsuram, Ordines Minores et Subdiaconatum in Ecclesia Latina innovatur *Ministeria quaedam*, 15 VIII 1972, AAS 64 (1972), p. 529-534; tekst polski: „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1 (1973), s. 1-5.

⁴² Congregatio pro Disciplina Sacramentorum, Instructio de Communionem sacramentali quibusdam in adiunctis faciliore reddenda *Immensae caritatis*, 29 I 1973, AAS 65 (1973), p. 264-271; tekst polski w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, wyd. E. Szafrowski, t. VI, z. 2, Warszawa 1975, s. 114-129 (n. 11259-11299), nr I, II, VI.

nów⁴³. Od wydania przez Konferencję Episkopatu Polski w 2006 r. nowych wskazań dotyczących ustanawiania tej funkcji⁴⁴ zadość czyni jedynie rekomendacja takiego wiernego świeckiego biskupowi przez proboszcza (nr 4). Tym samym nie jest już wymagana opinia dwóch księży, a proboszcz zyskał kompetencje do samodzielnego decydowania o wyznaczeniu kandydata. Pożyteczne jest, aby jego propozycja cieszyła się aprobatą wspólnoty parafialnej oraz pozostałych duszpasterzy. Ponadto proboszcz zobowiązany jest czuwać nad tym, aby funkcja nadzwyczajnego szafarza spełniana była zgodnie z celem, dla którego została ustanowiona, i tylko w sytuacjach, w których domaga się tego konieczność duszpasterska (kan. 230 § 3)⁴⁵. Wykonywanie więc tego zadania nie może się stać powszechnie stosowaną praktyką.

Należy zauważyć, że starając się o ustanowienie nadzwyczajnego szafarza Komunii św., proboszcz jednocześnie bierze na siebie odpowiedzialność za jego stałą formację. Stąd też nie tylko należy do niego zapewnienie właściwego rozwoju duchowego, formacji religijnej, moralnej i ludzkiej całej służby liturgicznej, ale także winien on koordynować spotkania formacyjne nadzwyczajnych szafarzy spełniających określone zadania w powierzzonej mu wspólnocie parafialnej, a nawet organizować takie dla szafarzy kilku innych parafii⁴⁶.

3.3. KOMPETENCJE KOORDYNACYJNE W ZAKRESIE ADMINISTROWANIA

Wśród wielu kompetencji koordynacyjnych proboszcza dotyczących *munus regendi* można wyróżnić: 1) kompetencje koordynacyjne wobec parafian; 2) kompetencje koordynacyjne wobec wikariuszów parafialnych; 3) kompeten-

⁴³ Komisja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski, *Postanowienie Konferencji Episkopatu Polski odnośnie do nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej*, 2 V 1990, [w:] *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski (1966-1998)*, oprac. C. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1999, s. 64-65, nr 4.

⁴⁴ Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania odnośnie do nadzwyczajnego szafarza Komunii św.*, 9 III 2006, AKEP 13 (2007), s. 101.

⁴⁵ Szerzej zob. A. S o b c z a k, *Zastępczy charakter funkcji nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 10 (2001), s. 329-337.

⁴⁶ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Modyfikacja instrukcji z dnia 22 VI 1991 r. w sprawie formacji i sposobu wykonywania posługi nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej*, 18 X 2006, AKEP 13 (2007), s. 102-104, nr I.

cje koordynacyjne wobec rektorów kościołów i kapelanów; 4) kompetencje koordynacyjne wobec organów kolegialnych w parafii.

3.3.1. Kompetencje koordynacyjne wobec parafian

Kompetencje proboszcza nie dotyczą tylko głoszenia wiernym Słowa Bożego oraz umacniania ich sakramentami świętymi. Skuteczność koordynacji duszpasterstwa parafialnego uzależniona jest od posiadania przez proboszcza odpowiedniej wiedzy na temat życia wiernych powierzonych jego pieczy. Prawodawca domaga się więc od niego poznania parafian, wspomagania ich i uczestnictwa w ich problemach. Zobowiązuje go także do troszczenia się o chorych, potrzebujących oraz o rodziny (kan. 529 § 1).

W zakresie jego władzy administracyjnej znajduje się obowiązek poznania wiernych⁴⁷. Znajomość ta winna być bezpośrednia i osobista (AS 213). Należy zauważyć, że tam, gdzie parafie są liczne, proboszcz nie jest w stanie sam bezpośrednio spotykać się z wiernymi. Dlatego ma czuwać, aby inni duszpasterze pomagali mu w tych zadaniach. Powinien koordynować plan wizyt duszpasterskich w domach, nazywanych „kolędą”⁴⁸, w czasie których duszpasterze mają odnotowywać niezbędne informacje dotyczące odwiedzanych rodzin, np. z ilu osób się składa, czy są osoby bezrobotne, czy dzieci uczęszczają na katechizację, czy studiują, czy rodzice dbają o ich katolickie wychowanie⁴⁹.

Wymóg znajomości parafian jest konieczny także z innego tytułu. Dotyczy to granicznych momentów życia człowieka, ponieważ prawodawca w sposób szczególny powierza proboszczowi udzielanie sakramentu chrztu świętego (kan. 530, 1°) i odprawianie nabożeństwa pogrzebowego (kan. 530, 5°; 1177). Dlatego też znajomość życia parafianina jest niezbędna na przykład do określenia, czy zmarłemu przysługuje prawo do pogrzebu katolickiego (kan. 1184 § 1) lub czy może zostać dopuszczony do godności chrzestnego (kan. 874). Należy więc stwierdzić, że wypełnienie przez proboszcza nakazu prawnego poznania wiernych ma ważne znaczenie. Słuszny wydaje się także spo-

⁴⁷ K r u k o w s k i, *Parafia, proboszczowie i wikariusze*, s. 432.

⁴⁸ Szerzej zob. P. J a n o w s k i, *Z. Ż y ń i e w s k i, Kolęda*, EK t. IX, kol. 348-350.

⁴⁹ Duszpasterze powinni być wyczuleni na te sytuacje, gdzie w rodzinach dzieje się krzywda lub na terenie parafii żyją wierni, którzy nie mają uregulowanej sytuacji prawnej w Kościele, bo trwają w jawnym grzechu ciężkim, poprzez np. pozostawanie w związku niesakramentalnym (kan. 915).

łączny charakter koordynacji pracy duszpasterskiej. Na skutek skoordynowanych wysiłków w realizacji tego obowiązku łatwiej będzie proboszczowi wypełnić inny, tzn. roztropne korygowanie wiernych, jeżeli będą w czymś niedomagali (kan. 529 § 1)⁵⁰.

3.3.2. Kompetencje koordynacyjne wobec wikariuszów parafialnych

Zasada koordynacji w płaszczyźnie parafialnej znajduje swoje odzwierciedlenie w relacjach między proboszczem a innymi duszpasterzami. Dali temu wyraz Ojcowie soborowi, stwierdzając: „[...] wikariusze parafialni, jako współpracownicy proboszcza, świadczą codziennie znaczącą i czynną pomoc w posłudze pasterskiej wypełnianej pod władzą proboszcza. Dlatego też między proboszczem i jego wikariuszami winno mieć miejsce braterskie współistnienie i winna zawsze kwitnąć wzajemna miłość i poważanie. Niech się też wspierają nawzajem radą, pomocą i przykładem, roztaczając opiekę nad parafią w zgodności dążeń i w zespoleniu wysiłków” (CD 30). W celu właściwego zadbania o dobro duchowe wiernych, tam gdzie jest to pożyteczne lub konieczne, proboszczowi może pomagać wikariusz parafialny (kan. 545 § 1)⁵¹. Ze względu na charakter posiadanej przez proboszcza władzy, która jest własna i zwyczajna, jego polecenia wydawane wikariuszowi stanowią dla niego, obok prawa powszechnego i partykularnego, źródło obowiązków i uprawnień (kan. 548 § 1)⁵². W wypadku zobowiązania proboszcza np. do formacji i opieki nad służbą liturgiczną w parafii, zadanie to, na zasadzie koordynacji, spełniał będzie wikariusz. Podobnie będzie się działo z funkcjonującym przy parafii duszpasterstwem rodzin czy Katolickim Stowarzyszeniem Młodzieży. Należy więc zauważyć, że funkcja wikariusza dotyczy wspomagania proboszcza we wszystkich aspektach jego działalności dusz-

⁵⁰ E. S z t a f r o w s k i, *Urzeczywistnianie się Kościoła w duszpasterstwie parafialnym*, [w:] *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Syryjczyk, Warszawa 1985, s. 65.

⁵¹ Warto zauważyć, że w KPK/17 rozróżniano aż 5 rodzajów wikariuszów parafialnych, wśród których był: 1) wikariusz aktualny w parafiach złączonych z osobą moralną, 2) ekonom (*oekonomus*), czyli administrator; 3) zastępca (*substitutus*) w ścisłym znaczeniu; 4) pomocnik (*adiutor*) oraz 5) współpracownik (*cooperator*), *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 27 V 1917, AAS 9 (1917), pars. II, p. 1-593, can. 471-478. Zob. I. G r a b o w s k i, *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu*, Lwów 1927², s. 279; P. L u d o v i c u s, I. F a n f a n i, *De iure parochorum ad normam Codicis Iuris Canonici*, Rovigo 1954³, s. 408-423.

⁵² K r u k o w s k i, *Parafie, proboszczowie i wikariusze*, s. 460.

pasterskiej. Dlatego też za zgodą proboszcza może on wykonywać wszystkie zadania. Ponadto proboszcz ma prawo oczekiwać od wikariusza ich podejmowania. Wikariusz zaś zobowiązany jest informować go o prowadzonych inicjatywach (kan. 548 § 3). Ten wymóg musi zostać zachowany, aby proboszcz wiedział, co dzieje się w parafii, a w razie konieczności mógł tę działalność skorygować⁵³. Kongregacja ds. Biskupów podkreśliła, że proboszcz, z pomocą wikariuszy i innych prezbiterów przypisanych do parafii, uobecnia w określonej wspólnotie diecezji wielowymiarową posługę biskupa: nauczyciela, kapłana i pasterza (AS 213), stąd też należy stwierdzić, że wszyscy duszpasterze są odpowiedzialni za rozwój duszpasterstwa w celu zachowania dobra Kościoła. Koordynacja ich działań jest więc konieczna.

Jak zaznaczono wyżej, wikariusz może wykonywać wszystkie zadania duszpasterskie spoczywające na proboszczu. Nie należy spośród nich wykluczać funkcji specjalnie powierzonych proboszczowi (kan. 530). Warunkiem do ich sprawowania jest uzyskanie przynajmniej domniemanej zgody proboszcza⁵⁴. Istnieją jednak takie zadania, których niewykonanie przez proboszcza zagrożone jest sankcją ich nieważności. Należy do nich asystowanie przy zawieraniu sakramentu małżeństwa i udzielanie błogosławieństwa ślubnego (kan. 530, 4°). Obowiązek ten zawarty jest w katalogu funkcji specjalnie powierzonych proboszczowi, dlatego też duszpasterz ten winien w imieniu Kościoła odebrać od nupturientów zgodę małżeńską w swojej wspólnotie, być jej kwalifikowanym świadkiem⁵⁵. Podobnie jak wobec nakazu prawnego dotyczącego sprawowania Mszy św. *pro populo*, tak i w tym wypadku prawodawca gwarantuje proboszczowi określony zakres autonomii, gdyż rezerwuje tylko jemu, na terytorium swojej parafii, oraz ordynariuszowi miejsca wyłączność asystowania przy małżeństwie (por. kan. 1109). Koordynacja działań duszpasterskich w odniesieniu do wypełnienia tego obowiązku polega na możliwości delegacji upoważnienia do asystowania przy małżeństwie dla innego kapłana lub diakona (kan. 1111 § 1; 137 § 1). Należy zauważyć, że asystowanie przy zawieraniu sakramentu małżeństwa innego świadka kwalifikowanego niż proboszcz jest powszechnie stosowane. Ponadto prawo przewiduje również możliwość subdelegacji. Prawodawca stanowi w tej materii, że

⁵³ D u d z i a k, *Kanoniczna rola proboszcza*, s. 70.

⁵⁴ K r u k o w s k i, *Parafie, proboszczowie i wikariusze*, s. 459.

⁵⁵ T. P a w ł u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Prawo małżeńskie*, t. III, Olsztyn 1996, s. 176. Szerzej zob. M. A. Ż u r o w s k i, *Kanoniczne prawo małżeńskie okresu posoborowego*, Katowice 1976, s. 303-330.

władza, delegowana do ogółu spraw przez posiadającego władzę zwyczajną, będzie mogła być subdelegowana do poszczególnych wypadków (kan. 137 § 3)⁵⁶. Należy przez to rozumieć, że kapłani i diakoni, którzy posiadają delegację ogólną, na mocy kan. 1111 § 2 będą mogli udzielić w konkretnym wypadku delegacji specjalnej do określonego małżeństwa⁵⁷. Kwestia delegacji i subdelegacji do asystowania przy małżeństwie jest sprawą wysokiej wagi. O randze tego aktu prawnego świadczy jego skutek. Konsekwencją braku delegacji lub udzielenia jej w sposób niezgodny z prawem jest nieważność małżeństwa. Delegowanie uprawnienia do asystowania przy sakramencie małżeństwa innym osobom zwiększa możliwość pomocy proboszczowi w pracy duszpasterskiej, który jednak wszystkie te zadania winien osobiście koordynować.

Na mocy ratyfikowanego w 1998 r. Konkordatu⁵⁸ w Polsce wprowadzona została instytucja małżeństw konkordatowych, tzn. związków zawieranych w Kościele katolickim, które jednocześnie wywierają skutki na forum prawa państwowego. Ze względu na taką sposobność na duszpasterzy nałożone zostały nowe obowiązki. Poza zaświadczeniem, wystawionym przez kierownika Urzędu Stanu Cywilnego, potwierdzającym brak przeszkód u nupturientów z prawa cywilnego, które wyłączałyby zawarcie małżeństwa, proboszcz zobowiązany został do dostarczenia do urzędu stanu cywilnego zaświadczenia, że strony złożyły oświadczenia woli w jego obecności. Ma tego dokonać przed upływem pięciu dni od wyrażenia zgody małżeńskiej (art. 10 ust. 1 Konkordatu)⁵⁹. Niespełnienie tych wymogów skutkuje nieważnością małżeństwa. Dlatego też jeśli proboszcz nie może osobiście wypełnić tego obowią-

⁵⁶ Zob. R. S o b a ń s k i, *Osoby fizyczne i prawne*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga I. Normy ogólne*, red. J. Krukowski, t. I, Poznań 2003, s. 224-225; zob. także: E. W i l e m s k a, *Jurysdykcja*, EK t. VIII, kol. 268.

⁵⁷ M. Ż u r o w s k i, *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego. Stan prawny po promulgowaniu Kodeksu Prawa Kanonicznego Kościoła łacińskiego w 1983 r.*, Katowice 1987, s. 305.

⁵⁸ *Sollemnis conventio inter Apostolicam Sedem et Poloniae Rem Publicam*, 28 VII 1993, AAS 90 (1998), p. 310-329; *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczypospolitą Polską*, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. 1998, nr 51, poz. 318.

⁵⁹ Konferencja Episkopatu Polski, *Instrukcja dla księży w sprawie małżeństw konkordatowych*, 12 XII 1998, AKEP 2 (1998), s. 55-63, nr 12, 20 pkt a; *Ustawa Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, 25 II 1964, Dz. U. 1964, nr 9, poz. 59, z późn. zm., art. 8; *Ustawa o zmianie ustaw – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Kodeks postępowania cywilnego, Prawo o aktach stanu cywilnego, ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw*, 24 VII 1998, Dz. U. 1998, nr 117, poz. 757.

ku, np. ze względu na stan zdrowia, urlop czy inną przyczynę, to w ramach działalności skoordynowanej, zobowiązana jest uczynić to inna wyznaczona przez niego osoba, np. wikariusz parafialny.

3.3.3. Kompetencje koordynacyjne wobec rektorów kościołów i kapelanów

Szczególny aspekt koordynacji pracy duszpasterskiej na terenie powierzonej proboszczowi parafii stanowią jego relacje z rektorem kościoła – kapłanem, któremu powierzona została troska o jakiś kościół, który nie jest ani parafialny, ani kapitulny, ani złączony z domem instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego, a który sprawuje w nim kult Boży (kan. 556). Ponadto ze względu na fakt, że rektorem również jest kapłan, który w sprawowaniu swej posługi cieszy się określoną autonomią w stosunku do proboszcza⁶⁰, skoordynowanie ich działalności należy uznać za specyficzne. Zgodnie z dyspozycją kodeksową rektorowi nie wolno wykonywać funkcji specjalnie powierzonych proboszczowi, bez jego zgody, a w wypadku asystowania przy zawarciu sakramentu małżeństwa, bez jego delegacji (kan. 558)⁶¹. Konieczne jest jednak uwzględnienie przepisu kan. 262, według którego seminarium duchowne znajdujące się na terytorium określonej parafii jest wyjęte spod władzy proboszcza. Natomiast władzę nad tym seminarium ma jego rektor⁶². W takiej sytuacji proboszcz nie jest kompetentny do ingerowania w sprawy duszpasterskie seminarium duchownego, gdyż nie ma tam jurysdykcji. Ponadto bez zgody rektora kościoła nikomu nie wolno w kościele rektoralnym sprawować kultu Bożego (kan. 561). W związku z tak sformułowanym zakazem należy wnioskować, że w kościele rektoralnym znajdującym się na terenie danej parafii proboszczowi nie wolno odprawić Mszy św., jeśli uprzednio nie uzyska zezwolenia rektora tegoż kościoła. Implikacją tych przepisów jest więc ograniczenie kompetencji proboszcza w zakresie koordynacji działań duszpasterskich na terenie powierzonej mu parafii.

Instytucja kapelana związana jest z tym, że określonemu kapłanowi powierzona została przynajmniej częściowo stała troska o wspólnotę lub zespół

⁶⁰ K r u k o w s k i, *Parafie, proboszczowie i wikariusze*, s. 467.

⁶¹ M. S i t a r z, *Rektor kościoła*, [w:] *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa 2004, kol. 157.

⁶² J. C. P é r i s s e t, *La paroisse. Commentaire des Canons 515-572*, Paris 1989, s. 250-251; B. F. G r i f f i n, *Commentary of the can. 558*, [w:] *New Commentary on the Code*, s. 735; S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 2, s. 214.

wiernych (kan. 564), który ze względu na występujące okoliczności nie jest w stanie korzystać z opieki duszpasterskiej w parafii⁶³. W związku z tym, podobnie jak w wypadku relacji z rektorem, tak i w tej sytuacji kapelan ma uprawnienia do sprawowania posługi duszpasterskiej na terenie parafii. Jednakże prawodawca nakazuje kapelanowi utrzymywanie należytego kontaktu z proboszczem (kan. 571). Oznacza to uznanie, że proboszcz jest głównym koordynatorem działalności pastoralnej na terenie parafii⁶⁴. Niezależnie jednak od tego wszystkie wysiłki powinny zostać skoncentrowane na dobru duchownym wiernych.

3.3.4. Kompetencje koordynacyjne wobec struktur kolegialnych w parafii

Parafia jest określoną wspólnotą wiernych (kan. 515 § 1). W związku z tym jej istnienie i funkcjonowanie uzależnione jest od działalności członków. Poza uczestnikami życia liturgicznego wierni świeccy powołani zostali także do aktywizowania duszpasterstwa i odpowiedzialności za własną wspólnotę⁶⁵. W związku z tym proboszcz powinien dostosować istniejące struktury w parafii, a jeśli jeszcze nie funkcjonują, utworzyć nowe, w których wierni będą mogli się realizować (ChL 26) i razem z pasterzami troszczyć się o dobro wspólne Kościoła partykularnego i powszechnego⁶⁶.

W KPK/83 prawodawca przewiduje istnienie dwóch organów kolegialnych w parafii. Należą do nich: parafialna rada duszpasterska oraz parafialna rada ds. ekonomicznych. Ustanowienie parafialnej rady duszpasterskiej na gruncie prawa powszechnego jest fakultatywne. Natomiast na mocy prawa partykularnego może mieć ono charakter obligatoryjny (kan. 536 § 1). Kongregacja ds. Biskupów optuje za obligatoryjnym utworzeniem rady w każdej parafii (AS 212). Członkami omawianego gremium są proboszcz oraz pozostali duchowni spełniający w parafii posługę, a więc wikariusze parafialni, rektorzy ko-

⁶³ Sitarz, *Kapelan*, kol. 84.

⁶⁴ Krukowski, *Parafie, proboszczowie i wikariusze*, s. 467.

⁶⁵ J. Laskowski, *Udział świeckich w aktywizowaniu duszpasterstwa (aspekt teologiczno-prawny)*, [w:] *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu*, s. 125; E. Szczoł, *Jaką rolę pełnią świeccy w parafii?*, [w:] *Problemy współczesnego Kościoła*, red. M. Rusecki, Lublin 1997, s. 200.

⁶⁶ Zob. na ten temat: *Congregatio pro Cleris et aliis Dicasteriis, Instructio de quibusdam quaestionibus circa fidelium laicorum cooperationem sacerdotum ministerium spectantem Ecclesia de mysterio*, 15 VIII 1997, AAS 89 (1997), p. 852-877; tekst polski: OsRomPol 1998, 12 (208), s. 30-40.

ściołów, kapelani, księża rezydenci, a także wierni świeccy, głównie katecheci, ale nie tylko. Zadaniem tego organu jest służenie proboszczowi radą we wszystkich sprawach dotyczących duszpasterstwa parafialnego. Jednakże rada duszpasterska ma tylko głos doradczy (kan. 536 § 2), więc nie jest ona po to, aby kierować parafią⁶⁷. Proboszcz pełni funkcję jej przewodniczącego (kan. 536 § 1) i czuwa nad jej działalnością oraz ją koordynuje. W podejmowaniu decyzji nie jest skrepowany większościami zdaniem członków rady, choć w praktyce nie powinien od niego odstępować (kan. 127 § 2, 2°). Jako koordynator całego życia parafialnego, razem z powierzonym mu Ludem Bożym, dąży on do dobra wspólnego, dlatego opinie rady mają być dla niego cenną pomocą⁶⁸.

Pełnienie przez Kościół jego misji wymaga posiadania przez niego środków materialnych, dzięki którym może organizować kult publiczny, utrzymywać duchownych oraz innych pracowników kościelnych, a także pełnić dzieła miłosierdzia (kan. 1254 § 2). W tym celu ma wrodzone prawo do nabywania, posiadania, zarządzania i zbywania dóbr doczesnych (kan. 1254 § 1)⁶⁹. W związku z tym parafia, która znajduje się na najniższym stopniu w strukturze hierarchicznej Kościoła, również ma takie uprawnienia. Proboszcz sprawujący w niej urząd występuje w imieniu parafii w wykonywaniu wszystkich czynności prawnych, a zwłaszcza w stosunkach cywilno-prawnych (kan. 532)⁷⁰. Spoczywa więc na nim odpowiedzialność za materialne funkcjonowanie parafii. W celu udzielenia mu pomocy w wypełnieniu tego zadania prawodawca nakazuje utworzenie w każdej parafii parafialnej rady ds. ekonomicznych (kan. 537)⁷¹. Jej skład winien umożliwiać realizację celów, dla których została powołana. Dlatego też konieczne jest, aby należały do niej osoby zaufane, uczciwe i kompetentne w sprawach finansowych. Jej przewod-

⁶⁷ S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 2, s. 214.

⁶⁸ K r u k o w s k i, *Parafie, proboszczowie i wikariusze*, s. 445-446.

⁶⁹ J. W i ś n i e w s k i, *ABC zarządzania parafią. Parafia rzymskokatolicka w Niemczech*, Warszawa 2005, s. 79-80. Szerzej zob. S. D u b i e l, *Uprawnienia majątkowe Kościoła katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych*, Lublin 2007.

⁷⁰ Zob. *Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, 17 V 1989, Dz. U. 1989, nr 29, poz. 154, z późn. zm., art. 7 ust. 3 pkt 5.

⁷¹ Chociaż prawodawca w KPK/83 nakazuje, aby każda kościelna osoba prawna wyposażona została w radę ds. ekonomicznych lub przynajmniej miała dwóch doradców (kan. 1280), to jednak samo powołanie takich doradców w parafii nie czyni zadość wymogom kodeksowym, w których wyraźnie został sprecyzowany obowiązek utworzenia parafialnej rady ekonomicznej (por. kan. 537).

niczącym jest proboszcz. Razem z radą winien podejmować decyzje dotyczące stanu materialnego parafii. Członkowie rady ds. ekonomicznych zobowiązani są do dbania o to, aby dobra parafii nie zostały uszczuplone. Biskup diecezjalny może nakazać proboszczowi uzyskanie zgody lub opinii rady na podjęcie decyzji w sprawie określonych aktów. Zadania rady są więc istotne z tego względu, że proboszcz nie ma obowiązku być biegłym we wszystkich dziedzinach wiedzy. Stąd prawodawca gwarantuje mu pomoc w postaci rady. Jej charakter jest więc konsultacyjny⁷², a sam zarządca dóbr zobowiązany jest do koordynowania całości przedsięwzięć.

*

Poprzez sakrament kapłaństwa wszyscy kapłani wraz z biskupem tworzą jedno prezbiterium, które jest odpowiedzialne za nauczanie, uświęcanie i kierowanie Ludem Bożym. Z kolei na mocy chrztu świętego wszyscy wierni są zakorzenieni w kapłaństwie powszechnym Chrystusa, dlatego duchowni i świeccy winni ze sobą współpracować (kan. 275). Zadanie to w sposób najbardziej widoczny realizowane jest we wspólnocie parafialnej, ze względu na to, że znajduje się ona na najniższym szczeblu w strukturze hierarchicznej Kościoła. Przeprowadzona analiza pozwala więc na wyciągnięcie następujących wniosków dotyczących kompetencji koordynacyjnych proboszcza:

1. Kompetencje koordynacyjne polegają na uzgadnianiu, harmonizowaniu i kojarzeniu działań różnych jednostek lub zespołów w celu osiągnięcia wspólnych zamierzeń leżących w interesie tych jednostek i zgodnie z ogólnymi celami społecznymi.

2. Proboszcz – jako pasterz własny powierzonej mu parafii – jest zobowiązany do koordynacji w zakresie realizacji następujących zadań: uświęcania, nauczania i kierowania Ludem Bożym.

3. Zadania te, wynikające ze swojego urzędu, powinien wykonywać pod władzą biskupa diecezjalnego.

4. Realizując kompetencje koordynacyjne, jest zobligowany do uwzględnienia autonomii innych duszpasterzy partycypujących w tym samym kapłaństwie i współpracujących w urzeczywistnianiu zadań Kościoła na terenie

⁷² K r u k o w s k i, *Parafie, proboszczowie i wikariusze*, s. 447. Szerzej zob. P. K a s - p r z y k, Z. B a r a n o w s k i, *Parafialna Rada do spraw ekonomicznych. Przewodnik dla duszpasterzy i osób świeckich*, Sandomierz 2001.

parafii – jako rektorów kościołów czy kapelanów, a także wiernych świeckich, którzy na mocy chrztu i bierzmowania są odpowiedzialni za realizację misji Kościoła i mogą otrzymywać urzędy i funkcje pozwalające im na wykonywanie zadań: uświęcania, nauczania i zarządzania zgodnie z powierzonym im mandatem.

5. Ukonstytuowane rady parafialne powinny wspierać proboszcza nie tylko w koordynowaniu działalności duszpasterskiej i ekonomicznej, ale także we wszystkich powierzonych mu zadaniach parafialnych.

Uwzględnienie wszystkich aspektów pastoralnej działalności proboszcza, mającej na celu realizację zasady koordynacji w dziedzinie duszpasterstwa, nie jest możliwe w tak krótkim przedłożeniu, jakim jest artykuł. Dlatego też – ze względu na rozmiar i charakter problematyki – pożyteczne wydaje się podjęcie dalszego, pogłębionego studium.

COORDINATING COMPETENCE OF THE PARISH PRIEST. SELECTED ISSUES

S u m m a r y

Realization of the service of pastorate, at the lowest level of the hierarchical structure of the Church, which is the parish, just like on the remaining levels, requires the fulfillment of definite criteria. One of them is the principle of coordinating all the actions. The parish priest, as the pastor of the parish that has been entrusted to his care, is equipped by the ecclesial legislator with defined coordinating competence. It is connected with the following tasks: sanctifying, teaching and managing God's People. Among the latter one actions towards the parishioners, the parish curates, the collegial bodies in the parish (the council for economical matters and the pastorate council), as well as towards the rectors of the churches and chaplains should be distinguished.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: proboszcz, parafia, kompetencja, koordynacja.

Key words: parish priest, parish, competence, coordination.